

neer nu, in 1390, het kapittel zich vrij heeft gesteld boven de twee pausen uit, en zich den bisschop van Kamerijk heeft verplicht door hem wel te willen erkennen, zal deken Jan Volcaert de belangen van het kapittel ten overstaan der predikheeren weten door te voeren zonder scheidsgericht zooals te voren, bij eenvoudigen excommunicatiebrief van den bisschop. Op 8 Mei 1392 beveelt de bisschop, zich beroepend op de akte van 1345, dat de plebaan zal excommuniceren al wie zijn onderdanen zou aanzetten om bij de predikheeren begraven te worden, of wie zich buiten toelating van den deken en het kapittel aldaar sepultuur zou kiezen. Al dezen waren «in speciali» te excommuniceren «in facie ecclesie» d.i. van op den Zondagschen predikstoel, en waren door de geloovigen uit hun omgang te vermijden.

Die strijdigheid belet echter niet dat burgers, kapelannen en ook wel eens een kanunnik zooals Rogier Daen, onze predikheeren in hun testamenten, om der gebeden wille, gedenken.

Overheden der Predikheeren.

Prioren : broeder Jan Clippinc (akte van 5 Aug. 1369).
broeder Jan van Zwiverle (akte van 15 Mei 1381).

Procurator : broeder Arnout (1389, Geudens, I, 197).

3. — De Karthuizers op het Kiel.

(St-Catharina in Monte Sinai)

Onze Karthuizers op het Kiel hebben er doorheen de periode 1355-1405 den geest van eenzaamheid weten te bewaren. Het meerendeel hunner akten uit deze periode zijn akten van beveiliging. En we vernemen van ascetische schriften. Desniettemin heeft het orkaan van het schisma toch ook onze stille Karthuizerij beroerd.

Bij het einde der vorige periode vermeldde we als prior

broeder Ricardus van Buren, en als procurator Niklaas van Bergen; hun receptor reddituum was kapelaan Jan de Deckere uit de Cammerstrate; de «sterfman» voor het in 1354 verworven vierde deel van de feodale heerlijkheid van het Kiel was Jan Wolfs; hun voornaamste voorstanders in de stad zijn Arnold van Hovorst de jonge, zoon van den stichter, Jacob van Brussel en Hendrik Suderman, het driemanschap dat, tot aan de dood van Suderman, regelmatig in de akten optreedt waarin het gaat om de bescherming der armoedige religieuze groepeeringsen. Eens Suderman overleden, zullen de twee anderen hun rol voortzetten, ook ten overstaan van onze karthuizerij.

Nu geve men er zich wel rekenschap van dat de Karthuizers een zeer sterke centralisatie kennen: ze hangen tot in kleine bijzonderheden af van het algemeen kapittel, en hun prioren worden benoemd zonder attentie op landaard of oorsprong. Onze Kielsche karthuizerij zal dan ook weinig bepaald Antwerpsch karakter vertoonen; men vergelijke dit maar eens met b.v. onze St-Michielsabdij.

Reeds onmiddellijk spreekt dit wanneer we vernemen dat de eerste prior dien we voor onze periode vermelden kunnen een kloosterling is van de Grande Chartreuse in Frankrijk.

Op 18 Januari 1359 is door het generaal kapittel hier tot prior aangesteld broeder Nicolaas Helminey. In het jaargetijdenboek onze Karthuizers staat zijn overlijden op 13 April vermeld. Naar *Le Couteulx, Annales ordinis Carthusiensis*, VI, 413, is de volledige datum waarschijnlijk 13 April 1389. Maar broeder Nicolaas is niet zoolang prior te Antwerpen gebleven. Hij heeft hier zijn prioraat vóór 1365 beëindigd (1).

Ons Antwerpsch Jaargetijdenboek voegt bij zijn naam de

(1) Op 5 Mei 1365 meldt broeder Elisiarius, prior der groote karthuizerij, en de andere visitatoren vereenigd in de algemeene vergadering der orde, dat op voorstel en verslag van broeder Petrus, prior van St-Catharina te Antwerpen, de hertogin Johanna deelachtig gemaakt wordt aan al de goede werken en gebeden der orde.

vermelding : « die vele goede werken schreef, hier en in de Cartusia » (de Grande Chartreuse). Welke werken waren dat? Le Couteux meent den Antwerpschen prior te mogen vereenzelvigen met den karthuiser Nicolaus Gelmineus van Constanstanz die schreef *Formula spiritualium exercitiorum sive meditationum in gratia novitiorum conscriptum*, een werk dat o.a. in 1567 zou gedrukt worden.

In verband met dit auteurschap herinnere men zich dat we, in vorige periode, o.a. den *Dietsche Doctrinael* meenden te mogen toeschrijven aan den rentmeester der Karthuizers Jan de Deckere, die ook nog tot deze periode behoort. (Laatst vermeld als in leven, op 24 Maart 1375). En de vermelding in het Jaargetijdenboek op 15 Januari : « Obiit dominus Henricus de Mari, monachus domus hujus, qui multos libros scripsit », lijkt ook tot deze periode te behooren.

Nu bemerke men dat het een beroerde tijd wordt voor de boekenschrijvers. De verlopen kerkelijke toestanden brengen mede dat men vooral bevreesd is voor verontrusting, zooals er komen kan door prediking, — bij schrift of bij voorbeeld, — van hoogere idealen. Begijnen, Beggaarden, geeselsbroeders, lollaarden of cellebroeders, matemannen, matewiven, al die armoedigen waren van meet af verdacht. Straks zal het ook Geert Groote zijn, om zijn werken.

Zijn onze Karthuizers ook verontrust geworden? Bisschop Petrus Andree van Kamerijk, die ons bekend is om zijn nepotisme, zijn prebendenzwendel en zijn wereldsche politiek, is onze Karthuizers niet zeer genegen en schijnt gehoor te hebben geleend aan een verdachtmaking omtrent de vestiging der Karthuizers te Antwerpen. Had men het kapittel niet bedrogen, daar men de broeders als armoedig en hun stichting als van geenen tel had doen doorgaan? En nu, nu waren ze « heeren » van het Kiel!

Op 10 Mei 1368 zal desaangaande een notariele akte worden opgemaakt die men aan Kamerijk heeft over te maken. Verschijnen op het kerkhof van O.L.V. onder den blauwen

hemel, naast den notaris, broeder Thomas, procurator van de Karthuizers, met naast hem de twee vooraanstaande poorters van Antwerpen, Arnold van Hovorst de jonge, toen schepene, en Jacob van Brussel. Als getuigen zijn daar de bevriende kerkelijke gezagdragers, heer Hendrik van der Meren, onzen gewezen stadsklerk, collega van Boendale toen, nu kanunnikplebaan, Johannes Pistoris (de Backere?) pastoor van Ranst en deken der Christenheid, heer Mathias Ruede den supplebaan, en onzen trouwen Jan de Deckere, vermeld als kapelaan in de burchtkerk.

Arnold van Hovorst verklaart te weten door zijn vader die de voornaamste stichter was der karthuiserij, en Jacob van Brussel kan het bevestigen « quia eidem fundationi interfuit » dat de aanvankelijke stichting slechts Lb. 3.10 erfelijk bedroeg. De reden waarom ze die verklaring afleggen is nogal « in stijl » vervat : « de veritate eis cognita ipsorum penitus cupientes exonerare conscientiam ne ejusdem latentia in innocentium forsam cederet prejudicium ».

Maar alle verdachtmaking omtrent nieuwe praktijken, omtrent vreemd-aandoende armoede of zelfs ketterij, wordt wel dra in de gansche Kerk overstemd door het Groot Schisma. Wat beteekende *het schisma* voor de karthuizers, inzonderheid voor de karthuizers van het Kiel?

Zij, de stillen bij uitnemendheid, werden erdoor in vollen strijd gesmeten. De prior der Grande Chartreuse, met de kloosters van Frankrijk en van Spanje, was op de hand van den paus van Avignon. Die van Duitschland en elders hielden het met Rome en hadden zich een eigen prior superior gekozen. Deze zetelde te Seitz in Stiermarken. In 1380 wordt als visitator van de Nederduitsche karthuizersprovincie tot dewelke de Zuidnederlandsche karthuiserijen behoorden, aangeduid Tideman Crauwert. Deze, geboren te Utrecht, was monnik geworden in de karthuiserij van St-Geertruidenberg in 1370, was er weldra prior geworden en in 1378 in dezelfde waardigheid overgegaan naar het huis van Mont-Cornillon

bij Luik. Crauwert heeft er zeer geijverd, bij het uitbreken van het schisma, om de eenheid in de Karthuizerorde te bewaren, maar te vergeefs. Hij is een overtuigd Urbanist en het is ook als Urbanist dat hem het visitatorschap is opgedragen. Hem is het te danken dat de karthuiserijen in Vlaanderen en Brabant op de hand blijven van «den paus van Rome». Samen met de visitatie was hem ook het priorschap opgedragen van het Genadedal, de karthuiserij van Brugge. Hij bleef er tot in 1391 om alsdan de eerste prior van Utrecht te worden (1).

En onze karthuizers van het Kiel?

Hun eerste prior uit de schisma-jaren, broeder Jan Schevaert (1379-1386), al houdende de obediëntie van Rome, blijkt niet zoo uitgesproken anti-Clementijn als de overige Antwerpsche geestelijkheid het wenschte. Het berokkent hem moeilijkheden in 1382. Hij overlijdt op 26 April 1386.

De keuze van zijn opvolger staat in het teeken van den strijd.

Het is wel het jaar der felste heftigheid. De Clementijnsche bisschop van Kamerijk, bijgestaan door hertog Philips, doet bijzondere pogingen om het Urbanistische Antwerpen te winnen, en zelfs is zijn bezoek aangekondigd geworden... Heeft nu Philips invloed uitgeoefend op de keuze van den nieuwen karthuiserprior in het kapittel der orde?

Het is een Parijzenaar die wordt aangeduid om te Antwerpen broeder Jan Schevaert op te volgen, broeder Guillelmus Wandenoij (Bij Le Vasseur, 372: de van den Oey).

Broeder Willem, zooals hij in de Antwerpsche akten heet, was inderdaad geproft geworden in de karthuiserij van Vauvert bij Parijs. In de registers der Karthuizers luidt het, naast zijn naam, als zijn geboorteplaats: monachus vallis

(1) Zie SCHOLTENS, *De priors van het karthuiserklooster Nieuwlicht bij Utrecht in Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, LIII (1927), blz. 309-310.

viridis. Hij is ook visitor geworden der Karthuiserprovincie van Picardie.

Broeder Willem was een man van invloed. Aanvankelijk had hij de neutraliteit voorgestaan althans in de karthuiserkloosters in het Brabantsche, — aldus Le Couteux, in zijn *Annales ordinis Carthusiensis*, VII, 183, — maar weldra ijvert hij voor paus Clemens in al de karthuiserijen van Brabant, Vlaanderen en Henegouw. Hertog Philips, — die van meet af een bevorderaar was van de karthuiserorde, — kon niet beter gediend zijn, vooral daar de Karthuizers in Vlaanderen en gansch in het bijzonder die van Brugge zoo beslist Urbanist waren. Onze broeder Willem wordt dan ook van Urbanistische zijde geëxcommuniceerd en *vitandus* verklaard; maar daar begon men in die tijden aan gewoon te worden, en beschermd door hertog Philips heeft broeder Willem niet nagelaten herhaaldelijk van uit de cel van het Kiel naar de Grande Chartreuse op te reizen om er de Fransche pauspolitiek voor te staan. Hij is overleden op 27 Maart (aldus in het jaargetijdenboek) 1405.

Het kon niet anders of die politiek moest een crisis betekenen voor het ascetische leven van onze gemeenschap: het ideaal der Christenheid, van Roomschen paus en Roomschen keizer regeerend in onderling organisch verband, welk ideaal door den Franschen vorst werd belaagd, waarom men ook sedert zoovele jaren anti-Fransch had gevoeld, — men herinnere zich de teksten van Boendale en Jan de Deckere, — werd het onderste boven gesmeten.

En onze spreekwoordelijk stille karthuiserij beleefde ruimerige dagen, zooals in den Zomer van 1394: toen kwam er een schip aan de werf te Antwerpen, bemand met krijgsvolk van den hertog van Burgondie, en het zette hier twaalf Karthuizers aan den wal die op last van den hertog door den soeverein haljuw van Vlaanderen uit de karthuiserij buiten Brugge waren opgehaald, en naar Sluis gevoerd, om nu te Antwerpen *militari manu* naar de karthuiserij van het Kiel

te worden geleid, onder het gezag van den Clementijnschen prior (1).

De schoutetrekking van 10 Mei-21 September 1394 waarin we de onkosten van dit vervoer vinden voegt er nog aan toe: « en la maison des chartreux dehors Anvers, où ils séjournèrent certaine espace de temps, et depuis furent menés à Gounay (?) ».

Aldus voor de verhoudingen tot het geestelijke. Wat *de wereldlijke overheid* betreft, (landsheer en stad), is er ook een en ander aan te tekenen.

De Vlaandersche vorsten Lodewijk van Male en vooral Philips de Stoute zijn de Antwerpsche karthuizers niet minder genegen dan eenmaal Jan III van Brabant het was.

De *salvegardia singularis* — die hoogschattende titel is van de karthuizers zelf, — die op verzoek van prior Jan Schevaert hun door hertog Philips werd gegeven op 16 October 1381, — in de dagen dat de woelige Gentenaren of hun partijgangers ook tot over de Antwerpsche Schelde kwamen, — was in bijzondere bewoordingen opgesteld. Niet alleen sloeg de *salvegardia* op mogelijke « injuriae » maar ook op « indebitae novitates », en ze voorzag bijzondere doordrijvende rechtspraak voor ieder verzoek door de karthuizers ingediend. En 's hertogs rechtsofficieren kregen last die *salvegardia* te publiceeren waar het kon nuttig zijn, en boven de karthuizersgoederen 's heeren wapens te zetten: het oudste geval van dien aard in het Antwerpsche.

De tekst luidt: Et in signum ejusdem *salvegardiae* penuncellos nostros in locis, domibus et bonis eorumdem in dicta terra nostra situatis apponi faciatis, ne quis se possit de ignorancia excusare ».

Deze vrijwaring werd hernieuwd, naar denzelfden tekst in het Fransch, op 29 Maart 1386. Alleenlijk was hier bijge-

(1) In de Brugsche karthuiserij hadden de Clementijnschgezinden, dank zij officieelen wereldlijken steun, hun prior Dirk Bruyne met zijn Urbanistische volgelingen gedwongen het klooster te verlaten. (Zie Scholtens, op. cit. blz. 317).

voegd dat men 's heeren *pennunciaux* zou uitstellen « en cas de péril imminent ».

En had broeder Jan zich in October 1381 tot den hertog gericht om hulp, hij deed het andermaal in April 1382 toen Urbanisten van Antwerpen en van Vlaanderen de verdachte karthuizers hun renten onthielden, en hun goederen bedreigden. Philips gaf hun een nieuwen vrijwaringsbrief op 3 Mei 1382 (uit Corbeil).

Hierin luidt het: « Comme nous avons entendu que aucuns se sont efforcés et s'efforcent de jour en jour de prendre et lever les rentes, revenues et possessions appartenant à nos bienaimés en Dieu les religieux des chartreux de coté notre ville d'Anvers, sous ombre de ce qu'ils ne veulent se déterminer à un qui se dit pape Urbain et il soit ainsi qu'ils veulent toujours obéir à leur souverain, nous vous mandons... et ne souffrez qu'aucune cense soit levée par une autre personne quelconque si non par leur prieur qui est à présent ou par celui ou ceux qui en après seront en la dite maison envoyés, établis et constitués de par le prieur de Chartreuse et de par leur général chapitre, fait et célébré en la maison de Chartreuse... »

Een derde maal zouden onze karthuizers zich tot Philips wenden om bescherming, in 1392, doch ditmaal ging het tegen den magistraat der stad Antwerpen.

Er was namelijk door de stad een wet of ordinantie gegeven « dat men van nu voortaan geen geestelijke personen of plaatsin bezegelen zal met schepenbrieven van Antwerpen, van erfelijke goederen of renten... » In het Fransch luidt het: « de non recevoir passer ou sceller aucunes lettres faites sur acquêts de rentes perpétuelles au profit de gens d'église ». Nu hadden de visitators der karthuizers in het Antwerpsche huis 600 franken gevonden en last gegeven die te plaatsen in vorm van erfelijke renten. De schepenen hadden geweigerd daarop brieven te geven. Hertog Philips daarover ingelicht had de stad « moult affectueusement » geschreven om de brieven wél te bezegelen. Nog bleef de stad weigerig. Nieuwe visitators klagen het aan bij Philips en doen

gelden dat de Antwerpsche karthuizers « sont petitement fondés ». Hierop heeft de hertog bevel gegeven, — op 29 Juni 1392, — « que non obstant la dite loi ou ordonnance, laquelle quant aux dits religieux ne voulons pour cette fois avoir vigueur, vous recevez passer les dites lettres... car ainsi nous plaît et aux dit prieur et couvent l'avons octroyé... »

Een vierde brief eindelijk, van hertog Philips verkregen in 1401, en behelzende een amortisatiegunst die zeker van niet minder belang was dan de andere hertogelijke gunsten, — vergt een voorgeschiedenis.

Men herinnere zich hoe de woeste waterlanden van Laag Kiel, rond het midden der XIIIde eeuw, waren bedijkt en ontgonnen geworden door Hugo Nose, den grooten Antwerpschen zakenman. En het was een nieuwe feodale heerlijkheid geworden. Toen Hugo stierf was die heerlijkheid verdeeld in een helft en in twee vierendeelen. Een dezer vierendeelen, toen in handen van Jan Zymaer, was door de karthuizers ingekocht geworden in 1354, en wel om afdoende goede redenen: hun kerk en hun cellen stonden er op. Maar ook het aanpalende ander vierendeel was aan de dochter van Hugo Nose gekomen, weder verstorven op een Nose en nu langs Willem Nose en zijn dochter Agnes aan dezès echtgenoot ridder Jan van Cruyninghen verleend.

Op 16 September 1381 verkoopt ridder Jan, (her Arnouts-sonne) deze zijn heerlijke rechten aan onze karthuizers. Samen met ridder Wouter van der List waren ze nu « heeren » van het Kiel, elk voor de helft. Maar bracht dit eenerzijds zekere veiligheid bij, het had ook zijn zware lasten en aleerst onkosten die men den opperheer had af te dragen. Samen hadden ze een meier en mannen te stellen voor hooger en nedere gerechten; de religieusen hadden den vorst een gewapenden man te leveren in tijden van oorlog, en zij hadden een sterfman te stellen en voor het leen « ontvanc ende relief te doen als daer een nyeu man toe comt ». Dit ontvanc ende relief bedroeg 11 gulden en 4 engelschen. En dit reeds bleek

een zware last daar de onderneming van Hugo Nose een mislukking was gebleken en deze gronden van weinig waarde waren gebleven.

Het geheele leen van het Kiel was in 1401 jaarlijks waard 16 gdn., 4 sisters rogge, 24 sisters haver, 27 sisters evie en 79 1/2 hoenders samen 80 gouden franken of omtrent.

Op bede van de karthuizers hebben nu de beide rechthebbers dezer inkomsten, Philips en zijn vrouw Margarita om de beurt de amortiseering gegeven, d.i. voor altijd afgezien van de rechten die uit de leenroerigheid van dien eigendom voor hen en hun opvolgers voortsporen, van den sterfman, van den gewapenden man, van den « ontvanc ende relief » — zoodat het goed als een eigen werd.

Vermelden we, in aansluiting hiermede, en met het oog op latere geschiedenis, dat op 27 November 1387 hertogin Johanna van Brabant de goederen van de karthuizers binnen Morsel en Edegem gevrijd heeft van alle schattingen en bedden. Zoo deed ook bij zijn testament, voor al zijn nakomelingen ridder Jan van Ranst, heer van Cantincrode; en zijn broeder en erfgenaam Costen van Ranst herhaalde het op 20 Mei 1388.

Zoo brengen ons de verhoudingen-met-de wereldlijke-overheid tot *de stoffelijke toestanden*. Men zal in de akten die we in de regesten meedeelen, tal van aanduidingen vinden omtrent bijgekregen goederen. We gaan er hier niet nader op in. Genoeg weze het te onderlijnen dat ze te wege zijn de heeren, — naast St-Michiels, de eenige heeren van het Kiel te worden, maar dat gaf hun meer heerlijkheid dan inkomsten, zooals we zagen.

Maar meer en meer worden hun cijnsen op Antwerpsche erven geschonken. En ze verkrijgen land te Bollenbeke onder Hove, te Westdorne-Wesele, te Litenzele-Vremde (gift der familie Bornecolpe), te Boutersheem-onder-Hove (gift van Godfried Drake aan broeder Jan de Moelnere, 24 Sept. 1370), vooral te Morsel en te Edegem.

Vermelden we hier ook verruilingen of verhandelingen met andere geestelijke huizen :

Vrouw Kateline van Dorne huwde heer Olivier van Brakel in Vlaanderen. Van haar broeder Jan van Dorne erfde zij een rente op zijn hoeve ten Hoofdpondele (thans Stercxhof). Zij schenkt die erfrente aan de kartuizers van St-Martensbossche-bij-Geeraardsbergen (18 April 1361). Gijsbrecht van Dorne die nu den Hoofdpondele bezit bekend op 18 Mei 1361 aan St-Martensbossche 10 oude schil-den erfelijk schuldig te zijn. Op 23 April 1381 verkoopt broeder Jacob van Honschoete, prior van den bossche van sente Martens herde die rente aan br. Lambrecht van Hoekele, prior der kartuizers te O.L.V. Capelle bij Herne; en op 2 September 1385 verkoopt deze laatste den eijns aan het Kiel.

De abdijs van Egmond bezat te Ekeren het goed ter Mieke. Abt Jan verkoopt het aan onze kartuizers op 9 Augusti 1377.

Ook hebben de kartuizers rechten in het « nemus seu busculum manibus compositum seu plantatum quod dicitur Boelar » (7 April 1395).

Als groote hoeven der kartuizers wezen vermeld die van Middelhem-Wilrijk, die grootendeels van de familie Drake was gekomen, de helft of nagenoeg van de hoeve van Lederwyck-Ekeren, waarin ook het kapittel van O.L.V. betrokken was.

Een milde helper onzer broeders is rond 1390 de heer van Gaesbeek, Putte en Stryen geweest. Hij deed op zijn kosten de voortaan voornaamste woning van het kartuizercomplex bouwen, rond 1390. Dit gebouw heetten de broeders *Groot Gaesbeek*. En dan bouwde hij een cel bij de kloosterkerk die niet met de letter werd genoemd, zooals de andere, maar bekend stond als *Cleyne Gaesbeke*. Op 15 October 1390 gaf hij een akte verklarend dat al wat hij doen timmeren had aan de kartuizers behoorde en zijn erfgenamen er geen aanspraak op maken mochten. Ook met geld — 300 kronen — stond hij de broeders bij. Hij overleed op een 12 Maart (1391?).

Met deze stoffelijke toestanden is ook nog verbonden *het vraagstuk der begrafenisrechten*. In 1324 was het als volgt door het kapittel opgelegd en door broeder Jan van Bochoute

den stichter aanvaard geworden : dat zij geen Antwerpsche parochianen mogen begraven dan degenen die hun 10 sch. oude gr. torn. eeuwige renten zouden hebben bezorgd; en dan moest de helft der funeralia of rechten aan het kapittel komen. Naar den stand van het geld in 1392 was dit draconisch geworden. Broeder Willem heeft het doen gelden bij het kapittel en op 12 December 1392 is men tot een nieuwe overeenkomst geraakt : voortaan mogen de broeders jaarlijks drie parochianen begraven indien deze het vrij verkiezen, doch zonder dat hun de gezegde hooge rente wordt. De kartuizers zullen dan de helft der drie funeralia hebben. Het kapittel generaal der kartuizers heeft, het volgend jaar, deze compositio goedgekeurd.

Eindigen we met eenige bijzonderheden die tot het spiritueele behooren. We vernamen boven van de geestelijk boeken die in deze periode ter kartuizerij geschreven werden. Vermelden we daarnaast de oude praktijk van het deelachtig stellen van iemand, vooral van weldoeners, in de gebeden der orde zooals het hertogin Johanna beviel in 1365, en het gebruik dat kloosters der orde zich in elkaars gebeden en goede werken vereenigen. Zulke vereeniging van spiritueel bezit werd bij de kartuizers niet minder diplomatisch geaeteerd dan een stoffelijk goed. En zelfs overwaakte het generaal kapittel der orde deze praktijk : van dit kapittel was vooraf de toestemming te verkrijgen tot een bepaalde vereeniging van kloostergebeden.

We teekenen aldus op dat de kartuizers van St. Geertruidenberg die van Antwerpen deelachtig maakten in hun gebeden (22 Februari 1379) ; dat het generaal kapittel van 1398 aan die van Antwerpen toelating gaf om in vereeniging van gebed te treden met de kartuizers van Capelle (Edingen) en Brugge ; dat op 1 Aug. 1398 broeder Robertus, prior van O.L.V. Capelle, en op 19 Augusti 1398 broeder Herman, prior van het Genadedal bij Brugge soortgelijke gebedenvereening aan St. Catharinadal aanboden.

Overheden van het Karthuizersklooster (1).

Prioren : Broeder Niklaas Helminey, monnik der Cartusia, prior te Antwerpen 18 Jan. 1359).

Broeder Petrus (5 Mei 1365). (Overleden 13 April 1389 ?).

Broeder Jan de Moelnere (1370-1371...).

Broeder Jan Schevaert (1379...-26 April 1386).

Broeder Willem Wandenoy, monnik van Vauvert bij Parijs (1386-27 Maart 1405).

Broeder Ludolphus Feys de Bomel, monnik van O.L.V. Capelle-bij-Edingen (1405-1406).

Procuratoren : Broeder Thomas (1365-1370).

Broeder Jan de Witte (1385).

Broeder Henric Even (1386).

Broeder Colijn van den Houtloke (1397).

Broeder Jan van Herenthals (1400-1405).

Broeder Diederik van Helmond (1406).

C. — Godshuizen onder kerkelijke en wereldlijke provisorsen of berechters.

4. — De Lollaarden nu gezegd Cellebroeders.

We verlieten de Lollaarden in 1349, waar ze, onder de bescherming van Hendrik Suderman, de vervolging die uitbarst tegen de kruisbroeders en die ook hen hadde kunnen treffen, ontkomen. Nieuwe moeilijkheden schijnen op te rijzen een kwart eeuw later. Men zoekt hun moeilijkheden om hun kleed. We vernemen er voor het eerst van, uit een brief van paus Gregorius XI, van 2 December 1377 : die arme broeders en zusters, die in kuisheid en in armoede leven, en die deftig gekleed gaan — *honestis vestibus aut habitibus*, — worden lastig gevallen *occasione vestium* ; maar dit is geheel

(1) Bij de vorige lijst (*Geschiedenis van Antwerpen, IV. Onder Jan III*, 2de boek, blz. 196) gelieve men bij te voegen : Broeder Johannes de Bouchout, primus prior. (LE COUTEULX, *Annales Ordinis Cartus.* V, p. 166 : *ex calendario antiquo domus in Kiele*).

ten onrechte verklaart de paus ; er zijn inquisitoren die deze kleederen doen verkorten, of geheel doen veranderen, en, ja, de sacramenten weigeren om wille dier kleederen. De paus gebiedt alle straffen in te trekken die om wille dier kleederdracht zouden uitgevaardigd zijn geworden.

Deze bulle was gericht tot de bisschoppen van Duitschland, Brabant en Vlaanderen. Onze Antwerpsche Lollaarden bezorgden zich een autentieke copij van dit schrijven, en om reden, want hier ter plaatse zelf zal het weldra om hun kleed-sel te doen zijn.

Tezelfdertijd bemerken we dat men voortaan de Lollaarden niet meer kortweg met dezen naam noemt, maar hun een bijzondere aanduiding toevoegt te hunnen bate : Lollaarden die in cellen wonen. Ziehier de oudste citaten uit de testamenten :

Lollardis in cellis commorantibus (26 Mei 1376).

Fratribus Lollardis et Zuestrionibus in cellis degentibus (22 Sept. 1379).

die in de sell wonen (27 April 1391).

Fratribus in cella (1406).

Het is de cellebroeders zelf, later, een vraagstuk geweest waaraan die naamverandering te wijten was. Een Antwerpsch manuscript uit het klooster verhaalt de traditie dat ze het jaar na de gift van Suderman (1 October 1345) dus in 1346, met twaalf broeders hun eerste professie hadden gedaan, en dat de naam van cellebroeders van dit jaar dagteekende. Diercxsens legt uit dat ze dien naam kregen omdat ze schier niet dan in de cellen of *cubacula* der zieken vertoefden. Met dien uitleg zal wel niemand meer tevreden zijn. We zijn eerder geneigd te meenen dat de broeders, gezien het verdere van onderlinge tuchteloosheid, tot het strengere en alstoen uitzonderlijke regiem van de afzonderlijke cellen rond het jaar 1375 hebben besloten. In de bulle van 1394 van paus Bonifacius IX heeten deze Lollaarden *fratres in suis domibus abs-*